

Для сучасної педагогічної науки актуальним є вивчення тенденцій розвитку соціальної освіти в міжнародному освітньому просторі та їхній вплив на систему освіти України. Освоєння зарубіжного досвіду професійної підготовки соціальних педагогів/соціальних працівників вимагає об'єктивної й всебічної оцінки, оскільки за ним стоять традиції, котрі відрізняються від українських. Формуванню професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери у різних країнах світу присвячена наша стаття.

Профессиональные компетентности - составляющие полиструктурного многофункционального феномена - профессионально-педагогической культуры будущего социального педагога. Овладение ними является ведущей задачей современной педагогической науки и практики. Структуру профессионально-педагогической культуры будущего специалиста социальной сферы из позиций компетентностного подхода раскрывает наша статья.

Ключевые слова: профессиональные компетентности, профессионально-педагогическа культура, будущий социальный педагог, структура.

Professional competences are parts of polystructural phenomenon of prospective social pedagogues' professional culture. Mastering these competences is the main task for contemporary pedagogical science. The article deals with the structure of prospective social pedagogues' professional culture.

Key words: professional competences, professional pedagogical culture, prospective social pedagogue.

УДК 371. 382: 94

Т.М. Горохівська
м. Суми, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Постановка проблеми. Сьогодні українська система освіти є свідком безпрецедентного за своїми масштабами розвитку вищої освіти і зростаючого усвідомлення її життєво важливої ролі для соціального і економічного розвитку. При цьому, практично в усіх країнах світу вища освіта переживає період реформ. Ці зміни варто розглядати як свідчення того, що на сучасному етапі жодна країна без підготовки фахівців на високому рівні, або без науково-дослідницької роботи в галузі вищої освіти не може забезпечити прогрес, що відповідає потребам і сподіванням суспільства.

Аналіз попередніх досліджень. У вітчизняній і зарубіжній педагогічній науці нагромаджено певний досвід, проведені наукові дослідження питань професійної підготовки майбутнього учителя. Проблема мети, функцій, змісту, структури професійної підготовки міститься в теоретичних засадах підготовки учителя в системі безперервної педагогічної освіти (О. Абдуліна, Ю. Азаров, С. Архангельський, І. Богданова, О. Дубасенюк, М. Євтух, М. Кузьміна, Г. Троцько та інші), розроблених концепціях університетської педагогічної освіти (Л. Нечипоренко, В. Сагарда та інші), роботах з психологічної підготовки учителя (П. Блонський, А. Бодальов, Л. Виготський, Л. Войтко, П. Гальперін, О. Киричук, К. Платонов).

Окремим напрямом професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів історії присвячені наукові розробки А. Алексюка, Є. Білозерцева, С. Гончаренка, І. Зязюна, Л. Коваль, О. Кондратюка, М. Лисенка, В. Майбороди, Н. Ничкало, Ф. Паначина, І. Прокопенка, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, М. Ярмаченка та інших.

Проблеми якості фахової підготовки учителів історії, використання творчого потенціалу сучасного вчителя історії є предметом особливої уваги Л. Вовк, А. Колоскова, В. Лугового, Т. Мунаварової, С. Нікітчиної, М. Шкіля та інших.

Важливими є праці з методики навчання історії останнього часу, що досліджують методологію процесу навчання історії, питання змісту та організації історичної освіти

(К. Баханов, А. Булда, Л. Жарова, Л. Калініна, Т. Ладиченко, В. Мисан, В. Огнев'юк, О. Пометун, В. Прокопчук, О. Турянська та інші).

Мета статті полягає у розкритті особливостей фахової підготовки майбутніх учителів історії в системі професійно-педагогічної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з поставленої мети вважаємо за доцільне проаналізувати поняття «професійна освіта», «професійна підготовка» і «фахова підготовка».

Ці поняття не можна вважати тотожними. Так, дослідник С. Батишев вважає, що «професійна освіта – процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується набуттям знань, навичок та умінь за конкретними професіями і спеціальностями» [5, с.504-505].

Професійна підготовка визначається С. Батишевим як «сукупність спеціальних знань, навичок та умінь, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи за відповідною галуззю діяльності. В залежності від кваліфікації розрізняють чотири основних види професійної підготовки, які вимагають відповідної професійної освіти: вищої, середньої спеціальної, початкової професійної і елементарної» [5, с.512].

Е. Нероба під «професійною підготовкою» розуміє цілеспрямований організований процес, спрямований на оволодіння певною професією [4, с.8].

Дослідник А. Лейбович професійну підготовку поділяє на «професійну підготовку в широкому і вузькому сенсах. Професійна підготовка – в широкому сенсі: організація навчання професійних кадрів, різні форми здобування професійної освіти; у вузькому сенсі – прискорена форма набуття професійних навичок» [3]. При цьому професійна освіта трактується вченим як процес і (або) результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується набуттям наперед встановлених знань, умінь і навичок за конкретними професіями і спеціальностями.

Система професійної підготовки, на думку Н. Муқан, є багатограним феноменом, який передбачає розвиток професійних знань, встановлення мінімальних меж компетентності на етапі завершення педагогічної підготовки, а також реалізацію відповідної системи оволодіння компетентністю.

Основними компонентами системи професійної підготовки О. Щербак називає мету, функції, структуру, зміст, форми і методи її реалізації і контроль. Водночас, ефективність професійної підготовки спеціаліста залежить від рівня розробленості і взаємодії зазначених складових та від умінь застосовувати теоретичні знання на практиці [6, с.111].

Фахову підготовку педагога Н. Грама розглядає як умову, що висвітлює природу інформаційного суспільства сучасності через зв'язки наступності в гуманістичній та спеціальній сферах різних галузевих наук [2].

Осмислення теоретичних засад фахової підготовки майбутніх учителів історії свідчить про те, що метою фахової підготовки можна вважати розвиток особистісно-ціннісного ставлення до історії, здатності до сприймання і розуміння історичних фактів, потреби у творчій реалізації та духовному самовдосконаленні, забезпеченні належного рівня професійних умінь і готовності до самостійної педагогічної діяльності. Звідси зазначаємо, що саме у процесі фахової підготовки майбутні учителі повинні отримувати знання про сутність та зміст педагогічної техніки учителя історії, особливості її використання для максимально ефективної професійної діяльності.

А. Булда вважає, що фахова підготовка учителів історії в педагогічних навчальних закладах України є автономною частиною єдиної системи професійної підготовки, яка розвивається і функціонує в єдності з іншими напрямками цієї системи і яка відповідає певним орієнтаціям суспільного життя. Дослідник переконаний, що конструювання системи фахової підготовки майбутніх педагогів до роботи в школі в системі функціонування вищого педагогічного навчального закладу пов'язані з проблемою сутності конкретного історичного етапу педагогічної освіти в Україні. Разом з тим, фахова підготовка майбутніх учителів

історії, яка здійснюється у вищій педагогічній школі, є обов'язковим компонентом професійної програми для здобуття певного кваліфікаційного рівня і має на меті формувати у вчителя відповідні вміння і навички навчально-виховного процесу у школі [1, с.4].

З викладеного випливає, що фахова підготовка майбутнього учителя історії розглядається нами як: складник професійної підготовки педагога; цілісний процес історичної підготовки особистості, що криється в реалізації теоретичної й методичної готовності до перетворювальної предметної діяльності і виникає з мозаїчності структури діалектичного розвитку наукового пізнання.

Видами професійної діяльності майбутнього учителя історії є: викладацька, соціально-педагогічна, організаційна, виховна, консультативна, просвітницька, науково-дослідна.

Як складова професійної підготовки, фахова підготовка майбутнього учителя історії передбачає оволодіння студентами комплексом спеціальних знань із дисциплін предметно-фахового циклу. Вона має бути спрямована на поглиблення та поширення, інтеграцію загально-філософських, психолого-педагогічних і спеціальних історичних знань; створення спеціальних умов для формування сучасного вчителя – просвітителя, спеціаліста широкого гуманітарного профілю, і з цією метою – на оволодіння цілісною системою філософських, моральних, історико-педагогічних позицій.

Фахова готовність майбутнього учителя історії відображає:

– закономірності уведення в систему підготовки історичного чинника знань як новоутворення з педагогічним змістом;

– зміст історичного матеріалу, пропонованого до вивчення учням, обумовлений поєднанням системи знань, що набувається студентом з соціально спрямованої та фахової підготовки;

– повноту засвоєння історичного матеріалу, що залежить від осмислення змісту, обсягу, методичної доцільності, засвоєння форм передачі знань, умінь, навичок, ціннісних уявлень [2].

Розглянемо процес становлення та розвитку фахової підготовки учителів історії, що розглядається нами як інтегроване явище, на яке впливають політичні, соціальні, економічні, педагогічні та методичні чинники.

Проблема модернізації вищої педагогічної освіти безпосередньо пов'язана з методикою викладання дисциплін фахової підготовки, адже саме на них покладається завдання підготовки до практичної навчально-виховної взаємодії з учнями, забезпечення проєкції фахових знань в методику роботи з дітьми. Аналіз досліджень з проблем професійної підготовки учителів історії у педагогічних вищих навчальних закладах України свідчить, що змістовний аспект теоретичних основ професійної підготовки учителів суспільних дисциплін був основним і домінантним до середини ХХ століття. У роботі учительських семінарій, педагогічних інститутів, ІНО, університетів на початку і до середини століття складалася традиційна модель підготовки учителя до школи, у плані чого навчати майбутнього педагога. Це загальнотеоретична підготовка, фахова підготовка з предмета і психолого-педагогічна підготовка.

У другій половині століття, коли інформаційна функція педагога трохи знизилася, на перший план виступають проблеми, пов'язані з формуванням у майбутнього педагога основ технології організації пізнавальної діяльності учнів. В цілому, оптимальне поєднання змістового і технологічного аспектів дає певний результат у справі методичної підготовки учителя. Знання майбутніми педагогами сутності педагогічного процесу в школі, його закономірностей і особливостей створює добрі передумови для її розв'язання. Це є показником, критерієм професійної компетенції учителя історії. Знання структурних компонентів педагогічного процесу, таких як мета, зміст, форми, методи роботи в певних історичних умовах забезпечували майбутнім педагогам успішно виконувати те замовлення, яке встановлювало суспільство.

Разом з тим, дослідження проблеми професійної підготовки учителя історії в педагогічних вищих навчальних закладах України вимагало цілісного підходу до аналізу освітніх систем і структур відповідних історичних періодів, бо узагальнення тенденцій і процесів дозволяє прогнозувати розвиток освітньої системи, її певних елементів, визначити стратегію і тактику явища. Проблема оптимального співвідношення теоретично-академічного і практично-педагогічного в системі підготовки педагогічного персоналу є однією із центральних проблем реформування освітніх систем розвинутих країн. Ґрунтовна фахова підготовка майбутнього педагога – це особливість багатьох освітніх систем країн Європи й Америки. Розв'язуючи проблему підготовки вчителя-спеціаліста, вчителя-майстра своєї педагогічної справи, педагогічні навчальні заклади вкладали в ці поняття високі критерії професіоналізму вчителя і особливо уміння практичного характеру. Як у період 20-30-х років, так і на сучасному етапі відбувається процес пошуку ефективних підходів до формування в період навчання основ професійної майстерності майбутніх педагогів, оволодіння новітніми методичними інноваційними технологіями.

Вирішення проблеми формування основ професійної майстерності студентів педагогічних інститутів в 70-х роках пов'язувалося з розробкою і створенням професіограм для учителя і науковим обґрунтуванням структури педагогічної діяльності та виявленням засобів і можливостей формування у студентів основних педагогічних умінь в навчально-виховному процесі вищої школи.

У 80-х роках досліджуються проблеми формування особистості майбутнього учителя історії. Одним із основних напрямів дослідження процесу формування особистості учителя були питання професійно-педагогічної спрямованості навчання у педагогічному вищому навчальному закладі [1, с.10].

Праксеологічний підхід до формування досконалої педагогічної діяльності майбутнього учителя історії передбачає передусім реалізацію таких принципів, як формування у студентів потреби в праці учителя; позитивне ставлення до неї; можливість самореалізації в цій педагогічній діяльності. Важливою умовою фахової підготовки майбутніх педагогів, на думку Г. Нагорної, є формування в них професійного мислення, бо невміння студентів приймати педагогічні рішення в нестандартних умовах, висловлювати незалежні судження в тих чи інших педагогічних ситуаціях, прогнозувати результати взаємодії з колективом, особистістю є проблемою у справі виховання педагогічних кадрів. Тенденція підготовки у вищому навчальному закладі, спрямованої на накопичення знань у майбутніх учителів і недостатнє їх практичне застосування в навчальному процесі на педагогічній практиці, породжує недоліки в подальшій роботі.

Отже, як **висновок**, можна зазначити, що проблема фахової підготовки майбутнього учителя історії в системах вищої педагогічної школи впродовж століття була однією з важливих тем педагогіки вищої школи, теорії навчання і професійної педагогіки. На різних етапах розвитку педагогічної науки ця проблема завжди була актуальною як в теоретичному, так і в практичному планах.

Вивчення й узагальнення основних підходів до визначення мети, завдань та змісту фахової підготовки дали змогу виділити такі головні її компоненти: психолого-педагогічна забезпеченість, методична підготовка, практична робота в школі. Основні тенденції фахової підготовки студентів до педагогічної діяльності в школі зумовлені дією загальних закономірностей становлення і функціонування професійно-освітньої системи в конкретних соціально-історичних, суспільно-політичних та економічних умовах. Процес фахової підготовки майбутніх учителів історії характеризується динамікою, зміною мети, структури, організаційних підходів як соціально-педагогічний феномен.

У системі фахової підготовки учителя історії до виконання своїх професійних функцій важливого значення набуває розуміння педагогом мети навчання історії і самої концепції викладання історії. Отже, в системі підготовки учителя історії формується педагог нової

генерації, який готує молодь до самостійного життя в багатовимірному і складному суспільстві, виховує толерантне ставлення до теорій, ідей, традицій різних націй, допомагає учням відчувати себе не тільки національно свідомими громадянами України, але й громадянами Європи та світу. В час переоцінки історичних фактів та явищ підготовка учителів історії та залучення їх до європейських освітніх програм з проблем викладання історії покликані допомогти майбутнім учителям освоїти моделі історичної освіти і новітні технології викладання історії.

Література:

1. Булда А.А. Теоретичні основи практичної підготовки вчителів історії в педагогічних навчальних закладах України (історико-педагогічний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика викладання історії» / А.А. Булда. – К., 2000. – 36 с.
2. Грама Н.Г. Професійна підготовка педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей: [монографія] / Н.Г. Грама. – [вид. 2-е доп.]. – Одеса: ОЦНТІ, 2002. – 380 с.
3. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: [монографія] / [С.Г. Гончаренко та ін.]; за ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький, 2002. – 334 с. – (Академія педагогічних наук України та ін.).
4. Нероба Е. О. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Е. О. Нероба. – К., 2003. – 22 с.
5. Профессиональная педагогика: [учеб. для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям] / [редкол. С.Я. Батышев и др.]. – М., 1997. – 512 с.
6. Щербак О.І. Оновлення парадигми підготовки педагога професійної школи в умовах інформаційно-технологічного розвитку / О.І. Щербак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць / [редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.]. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – Вип. 16. – С. 109-115.

В статье раскрывается сущность понятий «профессиональное образование», «профессиональная подготовка» и «специальная подготовка» будущих учителей истории. Рассмотрен процесс становления и развития специальной подготовки будущих учителей.

In the article essence of basic concepts «professional education», «professional training» and «special training» of future teachers of history is lighted up. The process of forming and development of special training of future teachers of history have been considered in the article.